

TÜRKÇE VE DİL BİLGİSİ

CÜMLE TÜRLERİ.....2

CÜMLE TÜRLERİ

CÜMLE TÜRLERİ (ÇEŞİTLERİ)

- ⦿ Bir yargı bildiren sözcük ya da sözcük grubuna cümle denir. Cümleler sahip oldukları çeşitli özelliklere göre dört ana başlık altında incelenir.

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

- ⦿ Yüklemelerin isim soylu ya da fiil olma durumlarına göre ikiye ayrılır.

İsim (Ad) Cümlesi

- ⦿ Yüklemi isim ya da isim soylu (sıfat, zamir, zarf, edat...) olan cümlelerdir.
 - » İnsanların farklı ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanacağı farklı alanlar vardır.
 - » Argüman, belli kanıtlara dayanarak ortaya çıkarılan yeni bir yargıdır.

Fiil (Eylem) Cümlesi

- ⦿ Yüklemi çekimli fiil olan cümlelerdir. Yüklemi fiilimsi olan cümleler fiil cümlesi değildir, isim cümlesidir.
 - » Bilim insanı, ele aldığı konuyu incelerken bilimsel yöntemlerden yararlanır.
 - » Zavallı eşek, acı içinde kıvranarak bağırır.

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

- ⦿ Yüklem cümle başında, sonunda ya da ortasında bulunmasına göre oluşan cümle türleridir.

Kurallı (Düz) Cümle

- ⦿ Yüklemi cümle sonunda olan cümlelerdir.
 - » Saatlerdir oracıkta bekliyordu.
 - » En sevdiğim kuş muhabbet kuşudur.

Devrik (Kuralsız) Cümle

- ⦿ Yükleme cümlelerin başında ya da ortasında olan cümlelerdir.
- » Bin yıldızlı gök yaptım gözlerinden.
- » Ben yanarım hem düne hem bugüne.

Eksilteli Cümle

- ✓ Yükleme söylenmeyen cümlelerdir. Cümlelerin okuyan tarafından tamamlanması istenir. Okuyucu cümleyi aklından tamamlar. Ek fiili düşmüş cümle, eksilteli cümle değildir.
- » İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa... **(anlaşır)**
- » Armudun sapı, üzümün çöpü... **(var)**

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

- ⦿ İş, oluş, hareket, durum bildiren cümleler; bildirdikleri yargıya göre farklı anlamlar ifade eder.

Olumlu Cümle

⦿ Fiil cümlelerinde işin, oluşun, eylemin yapıldığını, yapılacağını veya yapılıyor olduğunu; isim cümlelerinde sözü edilen kavramın ya da durumun var olduğunu bildiren cümlelere denir.

- » Zavalcılık saatlerdir sessizce oturuyor!
- » Okulun en başarılı öğrencisiydi Nermin.

📌 NOT

- ✓ Olumlu cümlelerde yüklemde bildirilen durumun iyi ya da kötü olması önemli değildir. Burada önemli olan cümledeki iş ya da durumun gerçekleşmesidir.
- » Girilen son savaş kaybedilmişti.
- » Bu yıl buğday piyasası biraz cansız.

Olumsuz Cümle

⦿ Yüklemde bir olumsuzluk unsuru bulunduran cümlelerdir. Yüklemde bildirilen işin, oluşun, hareketin yapılmadığını, yapılmayacağını, yapılmamakta olduğunu veya sözü edilen kavramın bulunmadığını bildiren cümlelerdir.

- » Ben bu konuyu hiç anlamadım.
- » Aradığım kitap kesinlikle bu değil.

📌 NOT

- ✓ Türkçede kullanılan olumsuzluk unsurları şunlardır: yok, değil, -sız/-siz, -me/ -ma, -mez/-maz, ne ... ne ..., mi soru eki. Ayrıca başında hiç, hiçbiri, kimse, asla kelimelerinin bulunduğu cümlelerin yüklemeleri olumsuz şekle getirilir.
- ✓ Bazı cümleler yapıca olumlu, anlamca olumsuz ya da yapıca olumsuz, anlamca olumlu olabilir.

Yapıca Olumsuz, Anlamca Olumlu Cümleler: Bu cümlelerde yüklemdeki yargı gerçekleşir ama cümlede olumsuzluk eki ya da sözcüğü bildiren sözcükler de yer alır.

- » Ödevlerimi yapmıyor **değilim**. (Yapıyorum)
- » Sen istersin de ben **almaz** mıyım? (Alırım)

Yapıca Olumlu, Anlamca Olumsuz Cümleler: Bu cümlelerde yüklemdeki yargı gerçekleşmez ama cümlede olumsuzluk bildiren herhangi bir sözcük ya da ek de yer almaz.

- » Ne şiş yansın ne kebab yansın. (**Yanmasın**)
- » Sanki bu işin suçlusu benim. (**Ben değilim**)

Soru Cümlesi

- ⦿ Soru eki veya sözcükleriyle bir konu hakkında bilgi almak, cevaplar bulmak amacıyla oluşturulan cümlelerdir.
- » Babam (sana) kızdıysa bu benim suçum **mudur**?
- » Bütün bunların üzerine bana **niçin** vuruyorsun?

Ünlem Cümlesi

- ⦿ Sevinç, hüznün, şaşırma, korku gibi duyguları ve hitap ya da seslenmeyi ifade eden cümlelerdir.
- » Ah biçare yavrum, nasıl da sessiz! (**Acıma**)
- » Eyvah, deprem oluyor! (**Korku, panik**)

Şart Cümlesi

- ✓ Yargının gerçekleşebilmesinin bir koşula bağlandığı cümledir.
- » Bilgisayarı **bir saat sonra vermek üzere** alabilirsin.
- » Hiçbir şeyde gözüm yok, **yeter ki** sen yanımda ol.

İstek Cümlesi

- ✓ İstek anlamı taşıyan cümlelerdir.
- » İşlerini ayarla, yarın İstanbul'a **gidelim**.
- » İzin alırsam birazdan size **uğrayayım**.

Emir Cümlesi

- ✓ Emir anlamı taşıyan cümlelerdir.
- » Hemen burayı **terk edin!**
- » **Söyle**, çabucak buraya **gelsin!**

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

⦿ Cümledeki yargı bildiren sözcük sayısı, o cümlenin yapısını belirler. Çekimli fiiller ve ek fiille çekimlenmiş isim soylu sözcükler yargı bildirirken cümlede kullanılan fiilimsiler de yan cümlecik oluşturarak yargı bildirir.

Yan Cümlecik: Cümlede fiilimsinin bulunduğu kısımdır. Bu kısmın dışında kalan ve yargı bildiren yüklem de temel cümle olarak adlandırılır.

Başkasının eteğinde dolaşan asasını konuşturamaz.
yan cümlecik sıfat-fiil temel cümle

Basit Cümle

⦿ Tek bir yargıdan (yüklemden) oluşan, içinde fiilimsi bulunmayan cümledir.

- » Çocuklar parkta oyun oynuyorlar.
- » Benim oğlum, çizgi film hastasıdır.

Birleşik Cümle

⦿ Bir temel cümle ile onun anlamını tamamlayan en az bir yan cümlecikten oluşan cümlelerdir. Yani yapısında birden fazla yargı bulunduran cümledir.

» Akşam olmadan köyde olmalıyız.

yan cümlecik
(zarf grubu)

temel cümle
(yüklem)

⦿ Yan cümleciklerin oluşumuna göre birleşik cümleler değişik adlar alır.

Girişik Birleşik Cümle:

⦿ Fiilimsi ile yan cümlecik kurulan cümlelerdir.

» Öğle vakti uyumak iyi geldi.

» Gelmeden önce bana haber ver.

Şartlı Birleşik Cümle:

- ⦿ Yan cümleciği dilek-şart kipi "-sa/-se" ekiyle kurulan birleşik cümledir.
- » Yufkayı açabilirsen baklava da yapabilirsin.
- » Daha da hızlı olursa yarışmayı kazanabilir.

Ki'li Birleşik Cümle:

- ⦿ "Ki" bağlacının yan cümleciği temel cümleye bağlamasıyla oluşan birleşik cümledir.
- » Dediler **ki** zamanla azalmış sevgiler.
- » Duydum **ki** unutmuşsun gözlerimin rengini.

İç İçe Birleşik Cümle:

- ⦿ Yan cümleciği başka bir cümle olan birleşik cümlelerdir. Alıntı cümlelerin olduğu cümleler, iç içe birleşik cümlelerdir.
- » Hoşça kal, sonra görüşürüz, dedi.
yan cümlecik yan cümlecik yüklem
- » Kapıcı "Bunları ben biliyordum." dedi.
yan cümlecik yüklem

Sıralı Cümle

- Birden fazla cümlenin birbirine virgül ya da noktalı virgülle bağlanmasıyla oluşan cümlelerdir.

Etrafına bakınıyor, bir şeyler bulmaya çalışıyordu.

1. cümle

2. cümle

Otobüs kalkacak' sen hâlâ oturuyorsun.

1. cümle

2. cümle

- Sıralı cümleler ögelerinin ortak olup olmama durumuna göre ikiye ayrılır:

Bağımlı Sıralı Cümleler:

- Öge ortaklığı olan sıralı cümlelerdir.

» İki arkadaş kol kola girdi, pazarı dolaştı.(Öznesi ortak bağımlı sıralı cümle)

Bağımsız Sıralı Cümle:

- Öge ortaklığı bulunmayan sıralı cümlelerdir.

» Çocuklar oyun oynuyor, anneleri onları izliyordu.

Baęlı Cümle

- ⦿ Birden fazla cümlenin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümlelerdir.
- » Siz oturun **ama** ben gideceğim.
- » Hepsi bir örnekti **ve** istasyonu temsil ediyordu.